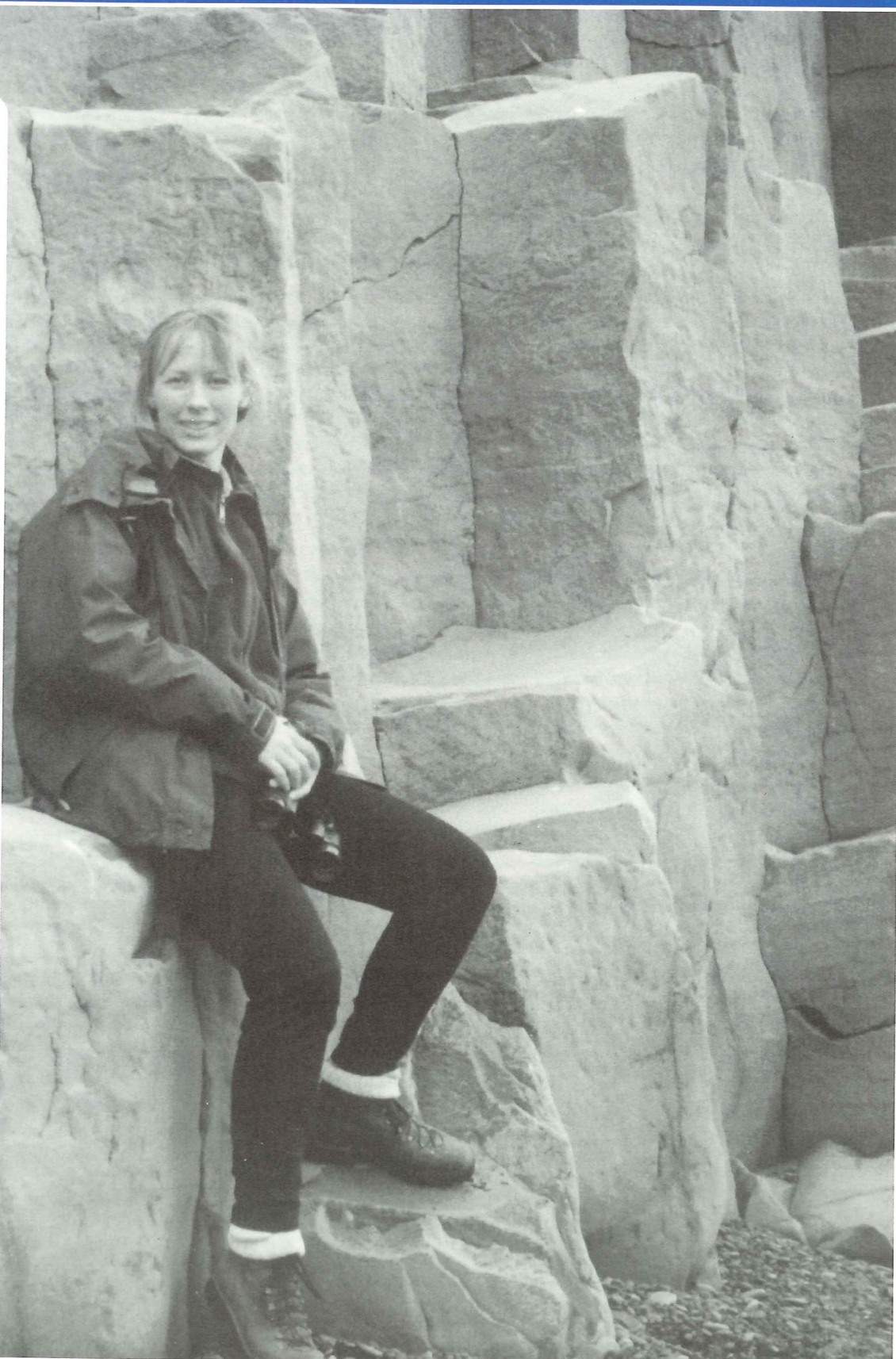

TNC-Aktuellt

Nr 2 1995 • Årgång 37 • Information från Tekniska nomenklaturcentralen • ISSN 039-8438

Bilden visar Katja Hallberg när hon vilar sig på basaltpelare på Island. (I TNC 86 Geologisk ordlista förklaras *basalt* som: ”mörk, basisk lavabergart som karakteriseras av kalciumrik plagioklas, pyroxen och järnoxider ... Basalt förekommer huvudsakligen som täcken, ibland även som gångar och uppvisar ofta pelarförklyftning.”) Katja, liksom flera andra TNC-are, deltog i det Nordterm-möte som hölls i juni på Island. Läs mer på sidan 4 • Nils Rönnholm skriver om varför terminologiarbete är så viktigt för kvaliteten på varor och tjänster på sidan 3 • En kort rapport från årsmötet finns på sidan 7, och termfrågorna som vanligt i slutet av numret.

Ur terminologikalendern

8-9 december 1995

"Professional Language and Discourse in a Historical Perspective"

Symposiet kommer att handla om den forskning som bedrivits om fackspråk och språket i vetenskapliga avhandlingar. Följande punkter står på programmet:

- Discuss theoretical and methodological problems
- Present and compare results of empirical diachronica studies on different languages carried out in the Nordic countries
- Plan for future collaboration, e.g. in the form of a Nordic historical LSP network

Föredragen kommer att publiceras under den preliminära titeln *Nordic studies on the history of professional language and discourse*.

Arrangör är FUMS (Forskningsgruppen för text- och fackspråksstudier vid institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet).

Information:

Docent Britt-Louise Gunnarsson

Research Group on Discourse in the Professions
Uppsala University
Box 1834
S-751 48 Uppsala

13-18 augusti 1996

"Seventh Euralex International Congress"

Konferensen är ett internationellt forum för alla som är intresserade av eller arbetar med ordboksframställning.

Information:

Congress Organizers
EURALEX 96
University of Gothenburg
Department of Swedish
Section of lexicology
S-412 98 Göteborg
Telefax: +46-31773 44 55

("Att. EURALEX")

Telefon: +46-317734544 (Gellerstam), +46-317734467 (Malmgren), +46-317734468 (Norén)

E-post: gellerstam@svenska.gu.se

Innehåll

Ur terminologikalendern	2
Varför arbeta med terminologi?	3
Sommarkonferenser på Island om lexikologi och terminologi	4
Pointer	6
TNC 98 Tekniska basord	6
TNC-dagen 1995	7
Pellets eller pelletar?	8
Nordterm 6	8
Matlagningstermer	8
TNC 97 Ordlista för arbetslivsinriktad rehabilitering	9
LSP 95	9
Medlemsenkäten sammanställd	9
Nytt i bokhyllan	10
Termfrågor i urval	11

TNC-Aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:

Berit Björk
Anna-Lena Bucher
Åsa Holmér

Prenumeration: Berit Björk

Postadress: Västra vägen 9 C, 171 46 Solna

Telefon: 08-735 85 25

Telefax: 08-27 32 86

Postgiro: 55 60 12-3

Bankgiro: 711-1925

TNC-Aktuellt utkommer med 3-4 nummer per år. Eftertryck tillåts om källan anges.

Varför arbeta med terminologi?

Inom verksamheter såsom militära operationer, trafikledning inom flyg och järnväg, miljöfarlig industriproduktion m m ställs med rätta höga säkerhetskrav. Ett missförstånd kan leda till en katastrof. Den tekniska nivån inom dessa områden är därför mycket hög och verksamheten är driftsäker.

Det finns andra verksamheter där den tekniska nivån också är mycket hög och där systemet, rent tekniskt sett, är säkert. Här kanske inte ett driftstopp leder till en katastrof, men det kan förorsaka stora kostnader.

Inom alla dessa områden finns ett kritiskt gränssnitt i den kompletta organisationen, nämligen det mellan operatören och det tekniska systemet.

För att uppnå avsedd säkerhet inom hela systemet, allt ifrån den talade instruktionen till den komplicerade tekniska operationen, måste man ha ett säkerhetstänkande som innefattar alla detaljer. Bäst säkerhet uppnås ju först när även gränssnittet mellan teknik och människa är säkert överbryggt. Detta sker vanligen genom att dokument som handhavandeinstruktioner, säkerhetsföreskrifter och checklistor håller hög språklig kvalitet och vilar på en god terminologisk grund. I det inbegrips väldefinierade begrepp med tillhörande normerade termer och korrekta utländska termmotsvarigheter samt en lättfattlig och entydig text.

Produktansvar

Leverantörer av varor och tjänster måste i dag, och än mer i framtiden, ta hänsyn till lagstiftningen om produktansvar. Detta gäller särskilt i länderna där lagstiftningen kan vara rigorös samtidigt som tillämpningen ofta är extremt affärsbetonad. En leverantör kan drabbas av stora kostnader om olyckor sker till följd av fel handhavande. Felanvändning kan bero på en dåligt vald term i en bruksanvisning eller ett språkbruk som gör budskapet tungt att läsa, oklart eller direkt missvisande.

Personer med ansvar för t ex användarens välfärd, personal, större anläggningar och miljöfarlig verk-

samhet har således ett verksamt hjälpmedel i en för ansvarsområdet avgränsad, anpassad och genomarbetad begreppsapparat med tillhörande terminologi och slutligen ett för målgrupperna anpassat fackspråk.

Kvalitet

Kvalitet i varor och tjänster är sedan något decennium tillbaka ett högprioriterat område inom de flesta verksamheter. Ett framgångsrikt kvalitetsarbete bygger bl a på dokumentation, information och återanvändning av de kunskaper man investerat i, vilket förutsätter god standard på terminologi och språkanvändning. ISO 9000 ställer krav på dokumentationen. Den kvalitet som slutanvändaren får ta del av är först och främst kvaliteten hos själva varan eller tjänsten, men utan en bra produktbeskrivning eller bruksanvisning kommer den totala kvaliteten inte att uppfattas som hög.

En dåligt formulerad och oklar bruksanvisning kan få till följd att användaren inte förmår att tillgodogöra sig texten och därför inte heller utnyttjar alla funktioner som en produkt har. Det här är vanligt när det gäller hemelektronik, t ex vid användningen av videoapparater.

Lönsamhet

Masskommunikation är i många fall en välsignelse – men den kan också utvecklas till något mycket kostsamt. Det finns exempel på att en enstaka felanvänd term kan kosta ofantliga summor till följd av dyrbara rättsprocesser och skadeståndsanspråk från många berörda. Och summan av förspild tid kan lätt räknas i månader och tiotusentals kronor när en organisation får många onödiga telefonsamtal från personer som enbart kräver ett förtydligande av en dunkel formulering eller felaktigt vald term. Den största kostnaden är ändå summan av alla de små, dagliga missförstånden inom alla olika verksamheter.

Om 1 % av Sveriges ca 4 500 000 förvärvsarbetande personer gör ett terminologiskt misstag per dag som

kostar arbetsgivaren 100 kronor i överkonsumtion av arbetstid kostar det med 220 arbetsdagar per år nära en miljard kronor per år. Det finns alltså pengar att tjäna både för samhället och för det enskilda företaget genom målmedvetet och kompetent terminologiarbete. Terminologiarbete bidrar således till kostnadseffektivitet!

Vårt koncernspråk är engelska, franska, tyska ...

Det händer att multinationella företag och organisationer i Sverige, som har t ex engelska som koncernspråk, anser att terminologiarbete på svenska inte är meningsfullt. Det är riktigt så tillvida att den svenska termen för ett begrepp ibland inte används lika ofta som den engelska inom vissa företag. Men begreppen bakom termerna måste ändå definieras och inbördes struktureras, och i det sammanhanget bör både en svensk term och motsvarande termekvivalent på t ex engelska fastställas. Termerna på olika språk bör ju ses som olika etiketter på i stort sett samma underliggande begrepp.

Ett annat skäl för svenskt terminologiarbete är att Sverigelokaliserade multinationella företag vanligen bedriver marknadsföring och försäljning också i Sverige. De har då självfallet behov av svensk terminologi för sin i Sverige nödvändiga marknadskommunikation. Svenska myndigheter och EU-organ kan dessutom i vissa fall ställa krav på att dessa företag skall ha svensk dokumentation.

Försäkring mot termrelaterade skaderisker

Att arbeta aktivt med terminologiarbete är en investering för ett företag. Det kan vara kostnadskrävande, men är också med stor sannolikhet mycket lönsamt. Ett medlemskap i TNC, då de anställda har möjlighet att rådfråga terminologer inom ramen för medlemskapets kostnadsfria timmar, är en mycket låg försäkringspremie mot terminologiska felaktigheter.

Nils Rönnholm

Sommarkonferenser på Island om lexikologi och terminologi

Av Ove Oskarsson

Terminologi är knappast ett slags lexikologi. Och lexikologi är förvisso inte ett slags terminologi. Detta kunde man förstå av att det i sommar på Island hölls två konferenser kring dessa ämnen:

- Konferens om leksikografi i Norden (Reykjavík 7–10 juni 1995).
- NORDTERM 95 (Nordisk kurscenter, Hvalfjarðarströnd, Island 10–11 juni 1995).

Arrangemangen avslöjade emellertid ett svagt samband mellan lärorenna – den ena konferensen avlöste den andra i tiden, och det fanns de som redan innan lexikografikonferensen var över tog sig till att konferera om terminologi i stället.

Lexikografi – konst och vetande

Dagens ordböcker är legio, ”ty de äro många”. De skall vara till nytta på

resan, vid korsordslösning, i arbete och skola. Det utformas olika ordböcker för sådana skilda behov. Idag har ordböckerna också fått konkurrens av databaser och CD-ar som har samma slags innehåll som ordböckerna.

Från lexikografikonferensen rapporterades om ett ordboksprojekt på Island som liknar ett terminologi-projekt. Man hade grupperat de insamlade orden efter betydelse. På så sätt får man med ”rätt” ord – ord som hör samman, utan att det uppstår spill och luckor.

På Island byggs också en databas på grundval av 180 000 ord ur ordböcker, datorläsbara texter och diverse andra texter. Databasen skall underlätta studiet av bland annat nya ord.

I ett annat projekt byggs det upp en ”Konkordanse över gammel-islandske tekster”. Materialet består

av ett femtiotal sagor, berättelser från isländsk medeltid. Man tar med alla ord, även sådana vanliga ord som: *och, i, att*.

Det är inte bara lingvister som kan dra nytta av denna datoriserade konkordans – även historiker, litteraturvetare och andra forskare tros kunna använda upplysningarna i basen.

NORDTERM

Sigrún Helgadóttir inledde Nordterm-seminariet med att hälsa alla välkomna. Det första föredraget hette ”Terminologiarbete av bättre kvalitet – hur och varför?” Det var TSKs föreståndare Olli Nykänen som gav uttryck för några intressanta frågeställningar.

Inom ISO, den internationella standardiseringskommissionen, har man arbetat ut en lista med kvalitetstermer utan att tillämpa terminologiska me-

toder; kvaliteten var inte bra. Nu reviderar ISO listan, och terminologer har dragits med i arbetet. Därmed blir förhoppningsvis kvaliteten högre.

Olli Nykänen gav en nyttig redogörelse över hur man bedömer kvaliteten i en fackordlista.

Yttre faktorer för bedömningen är: antal ekvivalenter, antal definitioner, teknisk framställning, informationskategorier, hänvisning till relaterade begrepp. Inre faktorer är: pålitlighet, innehåll, läsbarhet, acceptabilitet, begränsning.

Heidi Suonuuti, TSKs förra föreståndare och ordförande i ISO/TC37, hänvisade till den arbetsgång som skisseras i ISO 9000 och som skall säkra kvaliteten:

1) Målsättning

2) Medel

- kompetens
- dokumenterad process
- feedback
- ansvarsfördelning

3) Uppföljning

Heidi Suonuuti menade att terminologerna delvis har ett liknande kvalitetssystem. ISO 10241 "Internationell terminologistandard – utarbetande och utformning" beskriver *arbetsgången* i ett terminologi-projekt, och ISOs centralsekretariat ser till att den efterlevs. Men det är svårare att se till att terminologi-principerna beskrivna i bl a ISO 704 och ISO 860 efterlevs. Hur vet man att fackmännen har "rätt" kompetensnivå för att bedriva terminologi-arbete? Heidi Suonuutis eget förslag till kvalitetssäkring för terminologi lyder: "Skapa ett "terminology net work". Skicka "jourhavande terminologer" till olika standardiseringsmöten." Frågan är bara – vem betalar?

Vid TNC har man länge studerat basvokabulären – de ord som finns i definitioner utan att själva vara definierade (*linje, båge*) men som inte heller tillhör de allra vanligaste allmänorden (*allmän, samband*). Under seminariet redogjorde Lars Törnqvist för arbetet med TNC 98 *Tekniska basord*.

Från TNC och Nils Rönholm kom vidare en analys av lönsamhet – effektivisering – terminologi. En grundtanke var att termer är känsliga i fackspråklig kommunikation. Därför är det alltid lönsamt att vårda sig om

terminologin på en arbetsplats. Termerna skall ge *rätt signal* och vara *starka signaler*.

Har postkunderna någon glädje av att Posten arbetar med terminologi, frågade sig Ulf Åsén från Posten. Ja, arbete med terminologi betyder begreppsreda, och sådan är viktig i alla informationssystem och i modeller över data, begrepp, objekt, flöden.

Det gäller att undvika "bankkras i databanker" menade Seija Suonuuti från Nokia Telecommunications. När man byter datorsystem för en termbas måste följande beaktas:

- Olika program för textbehandling skall kunna användas.
- SGML skall utnyttjas, dvs en rekommenderad notation som ger bl a grafisk information.
- Systemet skall kunna anslutas till andra system.
- Systemet skall inte vara låst på detaljnivå.
- Det skall finnas ett eget redigeringsprogram.
- Det skall vara möjligt att modifiera systemet.

Läkarspråket på Island har anor från medeltiden, kunde Örn Bjarnason berätta. Han berättade vidare att det i isländskan finns ett slags enhetlighet i tiden och i rummet. En strof som Egíll Skallagrímsson skrev för 1000 år sedan är därför känd och begriplig än i dag. Därtill kommer att nästan alla islänningar talar samma språk. Talaren jämförde med förhållandena i USA, där 14 miljoner invånare inte förstår majoritetsspråket engelska.

Under rubriken "Projektet Nordsjøen som språkleg-kulturellt laboratorium" berättade Johan Myking, Norsk termbank, att det efter oljeboomen i Norge bland oljearbetarna uppstod ett blandspråk. Oljearbetarna kom från flera länder, men de engelsk-amerikanska experterna fick en särskilt stark ställning. Detta blandspråk var – som språket nu är – ett uttryck för gruppgemenskap, identitet i gruppen.

Samhällets inställning var emellertid "förnorsking!". Det framställdes norsk oljeterminologi, och alla arbetsdokument för nordsjöbruk översattes till norska. Denna styrning tycks också ha givit resultat. Blandspråket har förnorskats.

I Norge har det nu inletts ett tvärvetenskapligt projekt "Nordsjön". Man tillämpar historisk, sociologisk och språksociologisk metod. Det norska projektet går ut på att undersöka hur oljespråket har förändrats, till art och grad. Man vill också reda ut vilka krafter som har drivit fram en förändring.

Sedan vände sagan, för att travesitera isländska sagor, till EU-projekt i Norden. Erfarenheter från de fem nordiska länderna redovisades.

I Norge har arbetet med EU-översättningar varit intensivt. Bland annat har man byggt upp en terminologisk databas med 24 000 poster.

I Sverige har Delegationen för översättning av EGs regelverk översatt alla författningar fram till 1994. TNC har bidragit med en sammanställning av EG-terminologi. Nästa uppgift för TNC i EU-sammanhang blir att föra in svenska termer i Eurodicautom.

Det meddelades att en finländsk EU-tjänsteman hade föreslagit decentralisering av översättandet. Kommissionen sysselsätter redan 2 000 personer med översättning, och med tillkommande språk skulle organisationen bli en mastodont.

Bättre vore om texterna alltfört skulle översättas "på hemmaplan", så skulle det uppstå både kvantitativa och kvalitativa vinster.

Från Danmark och Bertha Toft, Handelshøjskole Syd, belystes terminologibaserade system i mellanstora företag. Det blev en teoretiskt intressant föreläsning som dessutom blev begriplig när den tillämpades i verkligheten, hos ett företag som framställer utrustning för lekparkar.

"Ordförbindelser och verb" är ett projekt som går ut på att beskriva verbens kombinatoriska möjligheter, deras valens: *stänger av* kräver två komplement "*någon stänger av något*". Och det som *stängs av* är t.ex. "ett flöde, vatten; en maskin – datorn, grammfonen, köksfläkten ...".

En sådan beskrivning skulle underlätta både traditionell och maskinell översättning. Ett påtagligt resultat skulle bli en valensordbok, berättade Lotte Weilgaard, också från Handelshøjskole Syd.

Nordterm 95 avslutades med överläggningar inför nästa Nordtermmöte som kommer att hållas i Norge.

Pointer

Proposals for an operational Infrastructure for terminology in Europe

Mångspråkigheten inom EU med alla de utmaningar den innebär ger onekligen sysselsättning för en stor grupp människor, som mestadels har lingvistisk bakgrund, och föranleder inte så sällan språkligt orienterade projekt.

POINTER med uttydningen Proposals for an Operational Infrastructure for Terminology in Europe är namnet på ett projekt som sätter terminologiarbete i fokus. POINTER har initierats av EG-kommissionen inom ramen för MLAP-programmet, Multilingual Action Plan.

Kortfattat kan man säga att syftet med projektet är att få fram konkreta och användbara förslag om stöd åt alla i Europa som behöver terminologi. Man hoppas t ex att spridningen av redan utarbetade terminologier underlättas och att det blir möjligt att använda etablerad terminologi i nya sammanhang och för

nya ändamål.

Huvuduppgiften i projektet blir således att finna var och i vilken utsträckning som terminologiska data finns allmänt tillgängliga samt att kartlägga vilka aktörerna är. Det är meningen att slutrapporten skall innehålla ett förslag till en europeisk terminologisk infrastruktur där alla som utarbetar, innehar och behöver terminologi ingår.

Projektet startade i januari 1995 och slutrapporten skall vara färdig i december 1995. Det är ett stort projekt i den meningen att det är många parter inblandade, ca 40 stycken terminologiinstitutioner, branschorganisationer och universitetsinstitutioner.

Nordterm medverkar i projektet med uppgiften att beskriva det terminologiska landskapet på såväl nationell som regional nivå i respektive nordiskt land. TNC har ansvaret för samordningen inom Nordterm.

TNC har under sommaren skickat ut enkäter som ställer frågor om bl a internt terminologiarbete till några stora svenska företag, varav några ut-
anför TNCs medlemskrets. Vi har också intervjuat språkinstitutioner vid universiteten för att i första hand få en bild av i vilken utsträckning det förekommer utbildning i terminologi, forskning i fackspråk och terminologi och rent allmänt en medvetenhet om vad terminologi är. Den bild som framkommit visar att terminologistudier fortfarande inte har något stort utrymme på våra universitet även om det har börjat förekomma en och annan terminologikurs i översättarutbildningarna.

Beskrivningen av det svenska terminologiska landskapet blev färdig i september. Den bygger, förutom på de nämnda enkäterna och intervjuerna, till största delen på kunskap som finns inom TNC. Som svenskt centralorgan för terminologi har vi rimligen en någorlunda rättvisande bild av terminologilandskapet i stort, men detaljinformation kan saknas. Vi önskar därför att beskrivningen under hösten kompletteras och vill därför uppmana TNC-Aktuellts läsare att beställa rapporten från TNC och lämna synpunkter.

Kontakta Anna-Lena Bucher för beställning av rapporten eller för ytterligare information.

TNC 98 "Tekniska basord"

Vad är det för skillnad mellan *mast* och *torn* och är *tillbehör* och *utrustning* samma sak?

För att bringa reda bland dessa begrepp har TNC arbetat fram en ordlista över de mest grundläggande tekniska termerna, t ex *funktion*, *maskin*, *plan*, *system* och *verktyg*. Den är främst avsedd som hjälpmedel vid skrivning och tolkning av definitioner inom det tekniska området. Genom de noggranna beskrivningarna av basordens fackspråkliga betydelser skapas förutsättningar för terminologisk kvalitet. Ordlistan är också användbar vid skapandet av nya tekniska termer.

Tekniska basord omfattar 1 462 termposter och bygger i huvudsak på tidigare TNC-utredningar. Utgångs-

materialet var ganska heterogent, eftersom det hade utarbetats för olika syften av olika personer under olika tider. De befintliga texterna har därför bearbetats för att passa in i helheten, och vissa kompletteringar har gjorts. Sammanställning och bearbetning har utförts av Lars Törnqvist.

I motsats till normala TNC-projekt har basordlistan inte förankrats hos experter eller sänts ut på remiss. Läsaren uppmanas i stället att höra av sig till TNC med synpunkter på ordlistans uppläggning och utformning, urval av termer, uttal, klassificering, formulering av definitioner, val av exempel m m.

TNC-dagen 1995

TNCs representantförsamling höll sitt årsmöte den 10 maj på hotell Flamingo i Solna. Efter årsmöte och lunch följde ett seminarium med titeln "Att bygga en intern termbank – problem och möjligheter".

Årsmötet

Till själva årsmötet infann sig för få medlemmar för att mötet skulle bli beslutsmässigt i enlighet med stadgarna. Därför bestämdes det att beslutet skulle konfirmeras av ett tillräckligt antal medlemmar i efterhand.

1994 års ekonomiska resultat visade på ett överskott före dispositioner och skatt på närmare 700 000 kronor. I enlighet med revisorernas förslag kommer en del av överskottet att överföras till en periodiseringsfond i stället för att reglera hela det balanserade underskottet enligt förra årets årsredovisning.

TNCs roll i samhället

Nils Rönnholm redogjorde för hur han såg på TNCs roll i det svenska samhället. En viktig uppgift, menade han, är att peka på sambandet mellan terminologiarbete och lönsamhet och effektivitet när det gäller produktion av varor och tjänster samt att en väl genomtänkt terminologi är en nödvändighet vid kvalitetssäkringsarbetet.

Han redogjorde också för det uppdrag TNC har fått av EG-kommissionen att vara kvalitetssäkrande och administrativt samordnande organ i Sverige för kompletteringen av svenska termer till kommissionens termdatabas EUODICAUTOM.

Enkätundersökning

Karin Pettersson, akademikerpraktikant på TNC, redogjorde för den enkätundersökning hon gjort bland TNCs medlemmar. Om hennes sammanställning av undersökningen kan ni läsa på sidan 9.

Nytt abonnemangssystem

Redan vid förra årsmötet diskuteras den frågan om ett differentierat med-

lemskap i TNC. För enskilda personer och för företag med högst tio anställda har styrelsen beslutat att TNC skall införa ett abonnemangssystem som ger möjlighet att ta del av TNCs resurser i en mindre omfattning till en mindre kostnad än vad ett fullt medlemskap innebär. Två typer av abonnemang har införts. Ett informativt abonnemang till en årskostnad av 300 kronor samt ett utökad abonnemang, där vissa tjänster ingår, till en årskostnad av 900 kronor.

Att bygga en intern termbank – problem och möjligheter

Thorleif Olhede, Spri, inledde och redogjorde för det så kallade HoST-projektet. HoST uttyds Hälso- och sjukvårdens termdatabas, och inom HoST-projektet skall man arbeta fram en enhetlig terminologi. Termdatabasen skall bli en vara ett hjälpmedel vid uppläggning och uttydning av datoriserade patientjournaler.

Olika patienter

Inom HoST-projektets ram arbetar olika grupper med att definiera och harmonisera begrepp som hör hemma inom hälso- och sjukvården. TNC medverkar i en del av dessa grupper. Det finns exempel på att vissa termer har definierats på olika sätt i olika landsting, t ex *patient* och *vård-dag*. Genom att ge enhetliga definitioner i en centralt tillgänglig databas hoppas man kunna få ett mer effektivt samarbete inom och mellan olika landsting.

Terminologiska verktyg

David Canter, Utrikesdepartementets translatorsektion, berättade vidare att translatorernas behov av terminologiska verktyg är stort men att problemen med att få fram sådana också är stora. Det saknas tillgång till modern teknisk utrustning liksom både tid och pengar. Och hur få fatt i terminologiskt kunnande?

Canter menade att en termbank blir ett värdefullt verktyg först när den innehåller en kritisk mängd term-

poster. Hur stor bör den kritiska mängden vara? Canter trodde att för UD:s del måste den nog uppgå till 200 000 poster och tillväxten i fortsättningen ligga på ca 35 000 poster per år.

Undviker misstag

Translatorsektionen har sedan början av 70-talet pekat på behovet av en termbank, men det är först nu som något börjar hända. Hösten 1993 avslutades inom UD en utredning, "Terminologiutredningen", som belyser framtida behov av terminologihantering inom sektionen. I anslutning därtill fick TNC våren 1994 i uppdrag att göra en förstudie. Som en följd härav har ca 12 000 termposter nu förberetts för inläggning i en termbank. Det återstår att bestämma vilken programvara som är lämpligast – och dessutom att anställa en terminolog. Canter ville ändå säga att det finns något positivt i denna långa väntan på en termbank: genom att vara sent ute kan UD undvika andras misstag, och man har förhoppningsvis möjligheten att utbyta terminologiskt maskinläsbart material med andra.

Sparar miljoner

Rune Pettersson, Ellemtel, berättade inledningsvis om visionen bakom Ellemtels terminologiarbete: alla medarbetare skall på ett enkelt sätt ha tillgång till aktuell, korrekt och gemensam terminologi. Personligen hade han uppfattningen att detta kan spara miljoner för företaget del – men det är givetvis svårt att ge säkra siffror på det.

Termbanken inom Ellemtel har byggts upp parallellt med ett stort utvecklingsprojekt, och den innehåller nu ca 1 500 termer för begrepp som inte funnits tidigare. Två gånger om året ges innehåll i termbanken ut i en ordlista som distribueras till alla anställda. Ellemtel har tagit hjälp av TNC genom kurser i terminologiarbetets metoder och principer. En engelsk konsult har också medverkat i utformningen av definitioner på engelska.

Pellets eller pelletar?

Vid flera tillfällen och senast i förra numret har vi i TNC-Aktuellt behandlat termen *pellets* och dess böjningsformer.

I ett nummer 1982 rekommenderade vi formerna *en pellet* och *flera pelletar*. Eftersom pellets praktiskt tagit alltid används som kollektivform så har i språkbruket sedan dess formen *pellets* anammats som den vanliga för mängdvaran. Sedan länge rekommenderar också TNC den formen.

Svenska språknämnden anger följande i en rekommendation till STG, Allmänna standardiseringsgruppen:

"Det stämmer med vår och Tekniska nomenklaturcentralens erfarenhet att pluralformen *pelletar* knappast förekommer. Lika ovanligt tycks singularformen *pellet* vara. Den enda form som verkar förekomma är *pellets*, och den används som kollektiv. Detta är naturligt med tanke på att man normalt anger pellets i vikt och volym och inte i antal. Man kan jämföra med *hö* och *vatten* eller *kol* och *olja*.

Språkligt sett kunde man naturligtvis ha singularformen *pellet* som

kollektivform. I engelskan har ordet flera betydelser där det är ett vanligt räknebart substantiv (egentligt appellativ), alltså inte bara kollektiv, och därför finns där behovet av en singularform och en pluralform. I svenskan har vi bara behov av en kollektivform, och då har det blivit den engelska pluralformen, som i engelskan används i motsvarande sammanhang. Det finns flera exempel på främmande pluralformer som kommit att bli singulara kollektivformer i svenskan: *koks*, *räls*, *narkotika*, *spagetti*.

I samråd med TNC rekommenderar vi därför *pellets* som grundform i svenskan, och *pelletsen* i bestämd form. Som förled i sammansättningar blir det förstås *pellets-*, t ex *pelletstillverkning*.

Skulle det någon gång uppstå ett behov av en appellativform i svenskan, alltså en singularform för att varje stycke skall kunna omnämnas, kan man även då ha formen *pellets* (en *pellets*), så slipper man grubbla över vilken särskild pluralform man skulle ha."

Nordterm 6 "Lägesrapport över terminologiarbetet i Norden 1993"

Det har kommit en ny publikation i Nordterm-serien, "Lägesrapport över terminologiarbetet i Norden 1993". Publikationen har nummer 6 i serien.

I Nordterms serie utges sådant som är ett resultat av det nordiska terminologisamarbetet. Nordterm 6 innehåller föredrag och inlägg som förekom vid tre olika evenemang i november 1993 i Köpenhamn. Evenemangen var dessa:

- "Flerspråkig kommunikation – Danmark, EG och Norden" Tredagarskonferens anordnad av EG-kommissionens lokalkontor i Köpenhamn.
- "Terminologisamarbetet inom

EG och Norden"

Workshop anordnad av EG-kommissionens lokalkontor i samverkan med Terminologigruppen, Köpenhamn.

• "Nordterm '93"

Symposium om terminologiarbetet i Norden de närmast föregående och de närmast kommande åren, särskilt med hänsyn till påverkan från EG.

Som arrangör för det sistnämnda symposiet stod TNC, som också givit ut Nordterm 6. Publikationen kan beställas genom TNC. Den är gratis, endast porto och expedieringskostnader om 40 kronor tillkommer.

Matlagnings- termer

Provköken förklarar

De tre stora provköken ICA, KF och Jordbrukets Provkök har i samråd med TNC utarbetat en ordlista med matlagnings termer som under våren har givits ut på ICA bokförlag. Bakgrunden till initiativet har varit att det finns en begreppsförvirring på det matlagnings tekniska området som ställer till problem, t ex i undervisningen och vid författandet av kokböcker. Målgruppen för ordlistan är också i första hand utbildningsansvariga och matskribenter.

Arbetet har varit systematiskt upplagt, och de områden som behandlats är *bakning*, *kokning*, *stekning*, *förberedning*, *avslutning*, *konservering* och *mikrougnsanvändning*. Exempel på avslutningstermer som definierats är *toppredda*, *torreda*, *bottenreda*, *äggulereda* och *kallreda*.

Ytterligare exempel på termer som definierats är *bröa*, *dofta*, *doppa*, *flaga* och *dunsta*.

TNCs medverkan har bestått i att introducera författarna i terminologiarbetets metoder och principer och att under arbetets gång bistå med råd och synpunkter på de olika definitionsförslagen. TNC har också stått för produktion av tryckoriginalet.

Termerna har försetts med engelska ekvivalenter, en uppgift som också var TNCs enligt uppdraget från provköken. TNC anlidade därvid Edward Bragg, översättare från engelska och expert på mat. Det visade sig att en hel del begrepp är så specifikt svenska eller nordiska att det inte finns motsvarigheter på engelska. Det gäller t ex *grava* och *rimma*. I sådana fall har en kortfattad beskrivning av själva begreppet givits, i stället för en term. *Grava* beskrivs som *cure food (usually salmon) with salt, sugar and spices* och *rimma* som *cure food, especially meat by immersion in or injection of brine or both*.

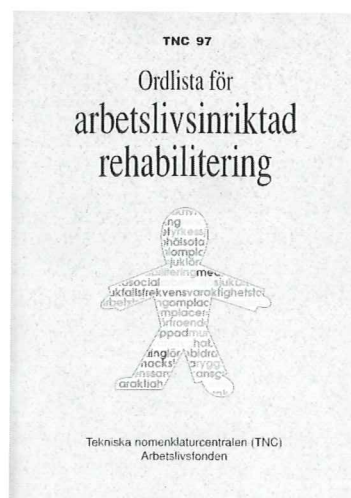
Ordlistan *Matlagnings termer* innehåller ca 450 termer och den är rikt illustrerad. Priset är ca 185 kronor, och den kan köpas genom ICA bokförlag eller i bokhandeln.

TNC 97 "Ordlista för arbetslivsinriktad rehabilitering"

Den senast utgivna ordlistan i TNCs serie, TNC 97, innehåller ca 75 termer inom området arbetslivsinriktad rehabilitering med definitioner, alltihop endast på svenska. Termerna rör socialförsäkringssystemet, arbetsmiljö samt insatser och metoder som görs i samband med den arbetslivsinriktade rehabiliteringen. Det var Arbetslivsfonden som tog initiativ till att utarbeta ordlistan.

Arbetslivsfonden tillkom genom ett riksdagsbeslut 1990 med uppgiften att verka i fem år genom att stödja arbetsgivare i att förbättra arbetsmiljö och arbetsorganisation samt rehabilitera anställda som behövde det. Syftet var också att fonden skulle bidra till en förnyelse av svenskt arbetsliv med minskad ohälsa som följd. Genom förändringar i arbetsmiljölagen och genom Arbetslivsfondens arbete kom aktiviteterna inom rehabiliteringsområdet att öka väsentligt hos en rad myndigheter och ute på olika arbetsplatser. Det uppdagades också att centrala begrepp inom området inte förstods på ett entydigt sätt av alla inblandade parter. Det förekom t ex oklarheter huruvida *arbetslivsinriktad rehabilitering*, *arbetsinriktad rehabilitering*, *arbetsplatsförlagd rehabilitering* och *yrkesinriktad rehabilitering* är benämningar på samma eller olika företeelser, om var gränsen mellan *arbetsprövning* och *arbetsträning* går, om vad som avses med *kort sjukfall* och *kort sjukfrånvaro*.

Innan Arbetslivsfonden upphörde den 30 juni 1995 ville man bidra till att förbättra kommunikationen för

alla som sysslar med arbetslivsinriktad rehabilitering genom en terminologisk ordlista över de mest centrala begreppen. TNC kontaktades hösten 1993 och ordlistan har utarbetats i en arbetsgrupp med följande sammansättning:

Erik Olsson, ordförande, Arbetslivsfonden

Göran Carlzon, Föreningen Svensk Företagshälsovård

Ylva Eklund, Riksförsäkringsverket
Lena Forell Wiklund, Arbetsmarknadsstyrelsen

Ulf Hallum, Socialstyrelsen

Annika Hultin, Arbetarskyddsstyrelsen

Calle Högås, Arbetslivsfonden

Mona Lundquist, Telia AB

Anna-Lena Bucher, Gunnel Johansson och Lena Nordlund, TNC

Tack vare Arbetslivsfondens finansiering av projektet kan ordlistan förmedlas gratis. TNC debiterar endast porto och expedieringskostnader (40 kronor).

LSP 95 – Tionde europeiska symposiet om fackspråk

Den 29 augusti–1 september 1995 hölls det tionde europeiska symposiet om fackspråk, LSP 95, i Wien. Symposiet arrangerades av Wiens universitet, AILAs kommission för fackspråk, VERBAL och Infoterm. Temat för symposiet var denna gång "Multilingualism in Specialist Communication". Med 200 fackspråksintresserade deltagare från hela världen som representerade 25 språk blev det många svar på frågan om mångspråkighet i fackkommunikation.

Symposiets sex sektioner och fyra workshoppar behandlade en imponerande lista av ämnen inom fackspråksforskningen: textlingvistik och diskursanalys, översättning och tolkning, fackspråksundervisning och fackspråkspolitik, teknolekter och terminologi. I föredragen belystes både de teoretiska frågeställningarna, som t ex fackspråkets kognitiva aspekter eller fackkommunikation i den socialpsykologiska kontexten, och de problem man stöter på i den fackspråkliga vardagen, som t ex tolkning i domstol i England eller terminologimetoder som hjälpmedel i översättarundervisningen. Från TNC deltog Klaudiva Dobrina, som också höll ett föredrag om utländska ekvivalenter i terminologiska ordlistor och termbanker. Föredragen kommer att publiceras och kan beställas från Infoterm.

Medlemsenkäten sammanställd

I förra numret av TNC-Aktuellt berättade vi om den enkät som sänts ut till TNCs medlemmar. Undersökningen var utarbetad av Karin Pettersson, som anlätats speciellt för detta projekt.

Sammanställningen av undersökningen visar att omdömet från medlemmarna om TNCs produkter och tjänster är övervägande positiva. Däremot visade det sig att inte alla

medlemmar utnyttjar de tjänster som man har rätt till. Anledningen beror i de flesta fall på att man inte känner till möjligheterna.

Slutsatsen blir då att TNC bör informera mer om sin verksamhet även för sina medlemmar. Informationen skulle kunna ges vid någon form av öppna kurser eller seminarier.

För att fler skall få kännedom om TNC måste en målinriktad och struk-

turerad marknadsföring göras, menar Karin Pettersson. För att ge förslag på lämpliga marknadsföringsåtgärder har hon analyserat TNC utifrån en marknadsföringsmodell för kunskapsföretag. Analysen finns att läsa i rapporten "Hur betraktas TNC av sina medlemmar?", som kan beställas från TNC.

Urval: Gunnar Magnusson

Feurst, Ola, Flodhammar, Åke
Engelsk-svensk ordlista i marknadsföring. – Malmö : Liber-Hermods, 1995. – 79 s.
ISBN 91-23-01378-8

Inom ämnet marknadsföring florerar det en mängd engelska uttryck och termer såsom *trade-in allowance*, *high involvement decision making* och *sealed bid piercing*, vilka man förgäves letar efter i vanliga engelsk-svenska ordböcker. Därför är denna marknadsföringsordlista ett välkommet tillskott på den svenska ordboksmarknaden. Ordlistan tar upp cirka 1 300 termer med svenska motsvarigheter. Saknar en term svensk motsvarighet ges en kort beskrivning eller ett förklarande exempel. Ordboken gör inga anspråk på att vara heltäckande inom ämnet marknadsföring utan tar i stället upp ett brett urval av grundläggande begrepp. Ordlistan kan med fördel användas av både studenter och yrkesverksamma.

Ljung, Magnus m. fl.
Svensk-engelsk ordbok för utbildningsområdet. – Stockholm : Verket för högskoleservice, 1994. – 116 s.
ISBN 91-87322-23-4

Det svenska utbildningsväsendet har under senare år förändrats, vilket medfört att *Svensk-engelsk ordbok för utbildningsområdet* från 1981 blivit alltmer inaktuell. Föreliggande ordbok har tagits fram för att försöka täcka in så mycket som möjligt av den terminologi som i dag används inom det svenska utbildningsväsendet och beskriva det på engelska. Ordboken innehåller ca 6 500 uppslagsord som används inom grundskolan, gymnasieskolan samt universitet och högskolor och dess institutioner. I ett antal bilagor förtecknas dessutom namn på utbildningar och examensbenämningar inom högskolan, benämningar på gymnasieskolans olika utbildningar, tjänstetitlar vid universitet och högskolor samt en förteckning över svenska universitet, högskolor och vård-

högskolor. Ordboken är ett bra referensverk att ha tillhands för alla som på ett eller annat sätt arbetar med utbildning och undervisning och har internationella kontakter.

Thorell, Jerker
IT & datalexikon 1995. – Stockholm : Liber utbildning, 1995. – 247 s.
ISBN 91-634-1313-2

Jerker Thorell har under många år sammanställt och givit ut dataordböcker med jämna mellanrum som vänt sig till normalanvändare av datorer. Det som är nytt för denna ordbok är att den tar upp en hel del nya termer och begrepp som används inom informationstekniken och alla dess nya tillämpningar. Ordboken innehåller över 2 800 uppslagsord med förklaringar, som ofta är utförliga. Den är tvåspråkig med svenska och engelska uppslagsord sorterade. Saknas en svensk term-motsvarighet, t ex *World-Wide-Web*, får man i alla fall en bra förklaring till vad det är.

Ingen dataordbok har fullständig täckning, så inte heller denna, men den är ett bra hjälpmedel att ha till hands vid läsning av manualer och datatidskrifter, som ofta innehåller svårförståeliga engelska termer och uttryck.

Titlar i internationellt affärsliv. – Stockholm : Exportrådet, 1994. – 267 s.
ISBN 91-7548-362-9

Inom affärslivet har en titel många funktioner. Den ger upplysning om position, arbets- och ansvarsområden etc. En titels funktion är dock inte enbart av praktiskt värde. För många människor är titeln en del av deras

identitet och således en del av personligheten.

Vid internationella affärskontakter är det ofta nödvändigt med tillförlitlig information om titlar i andra länder. Det är inte bara varje land som har nationella seder och bruk när det gäller titlar, utan även inom enskilda företag har man byggt upp egna traditioner kring titlar. Dessa avviker i många fall från de titlar som används av myndigheter och organisationer. Detta i sin tur medför att det enbart i Europa finns en oöverskådlig mängd titlar.

Denna bok grundar sig på en omfattande undersökning av bruket av titlar i olika länder och inom olika organisationskulturer. Boken förtecknar ca 1 200 titlar på tio språk. Sex av språken: engelska, tyska, franska, norska, danska och svenska, är både källspråk och målspråk och bildar separata kapitel. De resterande fyra språken: nederländska, spanska, italienska och portugisiska anges enbart som målspråk i respektive kapitel. På grund av avvikelser i företags- och förvaltningsstrukturer och mellan olika länder och språk är det många gånger svårt eller omöjligt att hitta den exakta motsvarigheten av en titel på ett målspråk. Därför anges ofta ett eller flera tänkbara översättningsalternativ som ligger så nära källspråket man kan komma. I de fall där flera alternativ anges skulle det vara på sin plats med kommentarer som förklarar skillnaden mellan alternativen, och i vilket sammanhang respektive motsvarighet bör användas. Presentationen är i övrigt tydlig och enhetlig, vilket gör detta uppslagsverk över ett brett urval av titlar mycket användbart och enkelt att slå i.

Termfrågor i urval

Definitionsfrågor

bult och skruv

FRÅGA: Är *bultar* gängade eller inte? Vi har slagit vad om det.

SVAR: Bultar är ogängade, till skillnad från skruvar. Definitionen på *bult* lyder: 'ogängad cylindrisk kropp med ansats(er) i form av huvud e d, avsedd att användas utan att undergå plastisk deformation'.

hål

FRÅGA: Måste ett hål vara runt?

SVAR: Nej.

instruktion och rutin

FRÅGA: Hur definieras *instruktion* och *rutin*?

SVAR: *Instruktion* definieras som 'anvisning om lämpligt tillvägagångssätt', medan *rutin* är 'fastlagd procedur som utförs mer eller mindre automatiskt i viss typ av situation, arbetsgång eller liknande'.

jigg och fixtur

FRÅGA: Vad är det för skillnad mellan *jigg* och *fixtur*?

SVAR: *Fixtur* är ett 'verktyg vars funktion är fasthållande av arbetsstycke' och *jigg* ett 'verktyg vars funktion är styrande och ev fasthållande'. Det mesta tyder alltså på att det som skiljer begreppen åt är att jiggen även har en styrande funktion, vilket inte fixturen har.

markbetong

FRÅGA: Innefattas marksten och plattor i begreppet *markbetong*, eller omfattar det bara platsgjuten betong?

SVAR: *Markbetong* är inte definierat, så det finns utrymme för båda tolkningarna. Man bör därför vara försiktig med att använda ordet, eftersom det finns risk för att det har olika innebörd för skribent och läsare.

nodulär

FRÅGA: Vad betyder ordet *nodulär*?

Det förekommer i en text om segjärn. SVAR: *Nodulär* betyder 'med rundad oregelbunden form' och syftar på

formen hos grafitkornen i segjärn.

nysilver

FRÅGA: Finns det någon definition på *nysilver*? Vad kan man använda det till?

SVAR: *Nysilver* är egentligen en avrådd term för *nickelmässing*. Definitionen lyder: 'kopparlegering med nickel och zink, ev med ytterligare tillsatser' (anmärkning: 'Nickelhalten skall vara större än 5 %'). Några exempel på användningsområden är bestick, ljusstakar, smycken och hushållsföremål. Nickelmässing påminner mycket om silver till utseendet och spelar därför fortfarande en stor roll som ersättning för silver.

plint och grävpåle

FRÅGA: Jag har fått för granskning en föreslagen definition av *plint* som säger 'i grundläggningstekniken det samma som grävpåle, dvs en grävd eller borrarad påle med relativt stor diameter (0,8–2,0 m)'. Detta täcker inte plint gjuten på berg, och inte heller de murade plintar som använts som grund för t ex baracker. Tekniker jag talat med har varit tveksamma till att man här likställer *plint* och *grävpåle*.

SVAR: I TNC 59 Geoteknisk ordlista definieras *plint* som 'koncentrerat fundament, vanligen av betong, nedfört till berg eller bärkraftigt jordlager för uppbärande av överbyggnad'. I en anmärkning till definitionen anges att en plint normalt har större tvärsnitt och mindre längd än en påle. En *plint* är alltså någonting annat än en *grävpåle*.

princip och principritning

FRÅGA: Hur definieras *princip* och *principritning*?

SVAR: *Princip* (i tekniska sammanhang) förklaras i Svenska Akademiens ordbok som 'det som utgör den bärande idén i konstruktionen av en apparat eller mekanism eller dess användning eller i en teknisk procedur o d'. Sammansättningen *principritning* förklaras som 'ritning som återger principerna för en maskin, mekanism e d'.

rabitz

FRÅGA: Vad är *rabitz*, och vad består det av? Jag tror att det är en term som används inom byggområdet.

SVAR: I en skrift från Statens Planverk definieras *rabitz* som 'en konstruktion bestående av ett i en trä- eller metallram inspänt nät av förzinkad järntråd, som används som underlag och form för ett putsbruk av kalk, gips eller cement, ofta tillsatt med nöthår i första påslaget (*rabitzputs*)'. I anmärkningen står: 'Särskilt för fribärande lätta skiljeväggar och för undertak'.

ännesrör

FRÅGA: Vad menas med *sömlöst ännesrör*?

SVAR: *Ännesrör* är ett rör som har större godstjocklek än vanliga rör. Vid tillverkning av ännesrör utgår man från ett massivt *rörämne*, som det sedan görs hål i. Att ett rör är *sömlöst* innebär att röret saknar den skarv som uppstår när man svetsar ihop plåten till ett rör.

Formfrågor

adjektivböjning

FRÅGA: Hur böjs ett adjektiv som syftar på två substantiv med olika genus, t ex *centraliserad/t drift och underhåll*?

SVAR: Sådana konstruktioner bör undvikas i det längsta. Om en konstruktion av den typen är absolut oundviklig skall adjektivet böjas efter det närmast följande substantivets genus, alltså *centraliserad drift och underhåll*. Uttrycket är dock tvetydigt, eftersom det inte framgår klart om adjektivet syftar på båda substantiven eller bara det första.

anox eller anoxisk

FRÅGA: Bör det heta *anox zon* eller *anoxisk zon*, dvs om vatten som inte innehåller syre men dock nitrat? Jag har sett att båda formerna förekommer.

SVAR: Substantivet och stammen är *anoxi* och i analogi med afasi, anemi m fl bör adjektivet böjas *anoxisk*. I de flesta medicinska ord-

C som i container och cyklar.

böcker i TNCs bibliotek ges också endast denna form.

bit

FRÅGA: Hur böjs datatermen *bit* i plural?

SVAR: Termen *bit* har två olika betydelser: det är dels ett sk teleskopord, bildat av början av *binary* och slutet av *digit*, dels en enhetsbeteckning för minneskapacitet (eller för informationsmängd). *Bit* som förkortning av *binary digit*, alltså siffrorna 0 eller 1 i det binära talssystemet, har pluralformen *bitar*. *Bit* som enhetsbeteckning har pluralformen *bit*.

container

FRÅGA: Vad heter *container* i plural nu igen? *Containers*?

SVAR: *Containrar* (*containern* i bestämd form).

data

FRÅGA: Hur skriver man substantivet *data* i plural?

SVAR: Ordet *data* är i sig en pluralform, men används numera i kollektiv betydelse, dvs mängd av data i uttryck som 'mycket data'. Pluralformen *data* i t ex 'alla data' är den mest gångbara och är också den enda form som är angiven i SAOL. Man

skall enligt SAOL inte heller böja *data* i bestämd form.

e-post

FRÅGA: Hur skriver man *e-mail* och *e-post*, med gement *e* eller med versalt?

SVAR: Den svenska termen skrivs med gement *e*. Engelskt bruk kan dock variera, även om gement *e* verkar vara det vanligast förekommande.

finita elementmetoden

FRÅGA: Hur skriver man *finita elementmetod*? Det är en numerisk lösning av partiella differential-ekvationer.

SVAR: Metoden heter *finita elementmetoden*. Man talar bara om den i bestämd form, eftersom det bara finns en sådan metod (jfr *kol-14-metoden*).

makro

FRÅGA: Hur säger man *makro* i plural?

SVAR: Ord med t-genus som slutar på vokal får alltid "n" som pluraländelse. Det blir alltså: *makro*, *makrot*, *makron* och *makrona*.

objektlista och objektstyrning

FRÅGA: Jag har i mitt arbete som

programmerare behov av orden *objektlista* och *objektstyrning*. Skall de skrivas med eller utan *s* i fogen?

SVAR: Båda formerna är tänkbara, men om man tittar på andra liknande sammansättningar med *objekt-* så överväger *s-lös* form, t ex i *objektmodul*, *objektprogram*, *objekttyp* och *objektgrupp*.

preposition

FRÅGA: Frågan gäller val av preposition i en titel till en standard, som handlar om utrotning av husbockar. Skall det vara "bestämning av utrotningsverkan för hylotrupus bajalus" eller "... på hylotrupus bajalus"?

SVAR: På.

primitiv

FRÅGA: Vilka former har substantivet *primitiv*? Det är en ny term som används inom öppna system. Har ordet n- eller t-genus? Vad heter det i plural?

SVAR: Enligt Svenska språknämnden har ordet t-genus och pluralformen är *primitiv*.

prob

FRÅGA: Vilket genus har ordet *prob*, och vad heter det i plural?

SVAR: Ordet *prob* har n-genus: *en prob*, *flera prober*.

regeringskansliet

FRÅGA: Skrivs *regeringskansliet* med stor eller liten begynnelsebokstav?

SVAR: Liten. Språkbruket här har vacklat fram och tillbaka, men i Språknämndens *Svenska skrivregler* liksom i *Myndigheternas skrivregler* står det liten bokstav. För säkerhets skull kontrollerade vi med en av språkexperterna i regeringskansliet, som bekräftade att det var så.

standards eller standarder

FRÅGA: Vad heter *standard* i plural? Många i databranschen säger *standards*, men heter det verkligen så? Kan man säga *standarder*?

SVAR: Ja, det heter *standarder*. TNC avråder från pluralformen *standards*.

Stockholmsområdet

FRÅGA: Skrivs *Stockholmsområdet* med stor eller liten begynnelsebokstav?

SVAR: Det skrivs med stor begynnelsebokstav eftersom det är ett namn och i det här fallet på ett område (jfr *Mellansverige* och *Storstockholm*).

stos

FRÅGA: Vad blir pluralformen av *stos*? Det är ett "don för sammanfogning av två kanaländar eller för anslutning av kanal till stuts på fläkt eller annan apparat" enligt TNCs Luftbehandlingsordlista.

SVAR: *Stosar*.

sulfitmassatillverkning

FRÅGA: Heter det *sulfitmassatillverkning* eller *sulfitmassetillverkning*?

SVAR: *Massa* som material för papperstillverkning behåller slutvokalen *a* i alla sammansättningar, både tvåledade och flerledade. Det heter alltså *sulfitmassatillverkning*.

synthesizer

FRÅGA: Vad heter *synthesizer* i plural?

SVAR: *Synthesizrar*.

tidplan eller tidsplan

FRÅGA: Heter det *tidplan* eller *tidsplan*?

SVAR: TNC rekommenderar sedan gammalt *tidplan*. Motiveringen är att vid storheten tid, bör förleden vara *tid-*. Förleden *tids-* används däremot när "historisk" tid avses, t ex *tidsanda* eller *tidstypisk*.

Ur led är väl tiden?

Förkortningar**CE-märkning**

FRÅGA: Alla pratar om *CE-märkning*, men vad står bokstäverna "CE" egentligen för? Märket finns på allt från leksaker till tekniska produkter.

SVAR: *CE* står för *Communauté européenne*, alltså den franska benämningen på EG. Det är på detta man har byggt märkets utformning, och det innebär att varan uppfyller vissa krav som är uppställda av EG. Kraven varierar mellan olika varugrupper. På svenska försökte man tidigare rekommendera *EG-märkning*, men det har inte slagit igenom.

etcetera

FRÅGA: Vi har en besserwisser här på jobbet som påstår att man kan förkorta *etcetera* med &c. Det kan man väl inte?

SVAR: Förkortningen &c var vanlig förr, särskilt i engelsk text. Den förekommer även i svenskan, t ex i ordböcker. Det är möjligt att man fortfarande använder förkortningen i något annat land, eftersom *et* står för samma sak som &-tecknet (och *cetera* betyder ungefär 'de andra, återstående'). Men på svenska är den vedertagna förkortningen i dag *etc.*, och man bör inte försöka krångla till

det med en ny förkortning som inte alla förstår.

megabit eller megabyte

FRÅGA: En del hävdar att förkortningen *MB* står för *megabyte* och *Mb* för *megabit*. Andra skriver *Mb* för *megabyte*. Vad är egentligen rätt?

SVAR: Det finns inga fastställda beteckningar för *bit* och *byte*. TNC rekommenderar därför att man skriver ut orden. Multipelprefixen *kilo* och *mega* har fastställda beteckningar, *k* respektive *M*, varför man kan skriva *kbyte* för *kilobyte* och *Mbyte* för *megabyte*. Detta skrivsätt används i ISO-standarder, men det är inte brukligt bland datorfolk i allmänhet, som i stället skriver *MB* eller *Mb* för *megabyte*. Att använda gement *b* för *bit* och versalt *B* för *byte* är logiskt, och det skrivsättet tillämpas av många skribenter, men det rekommenderas inte av något officiellt organ. Beteckningar av det här slaget har internationell spridning, och det ankommer närmast på ISO att utfärda rekommendationer.

Ordvalsfrågor**absorption eller adsorption**

FRÅGA: Heter det *absorption* eller *adsorption*? I det här fallet handlar det om en reningsteknik där molekyler i en gas fastnar på en slags katalysator. Vad kallas ämnet som molekylerna fastnar på? *Absorbent*, *adsorbent* eller bara *sorbent*?

SVAR: *Sorption* kan man använda när man inte vet om det rör sig om *absorption* eller *adsorption*. *Sorption* kan definieras som 'upptagande och kvarhållande av ett ämne (sorbant) vid ytan (adsorption) eller i det inre av ett annat, fast eller flytande, ämne (sorbent)'. *Sorbent* är alltså det ämne som suger upp *sorbatet*.

bildskärmshylla och tangentbordshylla

FRÅGA: Vad kallas de olika "sektionerna" på ett terminalbord?

SVAR: *Bildskärmskiva* är en term som används i en del produkt-

kataloger, men vi tycker att *bildskärmshylla* och *tangentbordshylla* passar bättre. Skivan är ju den lösa delen som utgör hyllan. Dessutom slipper man en ev förväxling med andra "skivor" som kan förekomma i datorsammanhang.

Browning

FRÅGA: Jag översätter en engelsk deckare till svenska. I den engelska texten står *9 mm Browning*, och man menar då en pistol. Nu har jag hört att om man skriver på samma sätt i en svensk text så menar man själva ammunitionen. För att man skall förstå att det handlar om pistolen måste man skriva *Browning, 9 mm*. Hur ligger det till?

SVAR: Nej, oavsett om *Browning* nämns i början eller i slutet av frasen så betecknar det en pistol med kaliber 9 mm. Att det sedan passar med 9 mm ammunition i en pistol med 9 mm kaliber är ju en annan sak. Dessutom är *Browning* namnet på ett pistolfabrikat.

bussning eller bössning

FRÅGA: Vad kallas kantskyddet man har runt nyckelhål (ofta på t ex möbler) för att skona hålet? *Bussning* eller *bössning*? Kantskyddet är av metall och täcker ett par millimeter runt hålet.

SVAR: I de flesta moderna ordböcker står det *bussning*, så *bössning* är antagligen en gammal term som lever kvar i möbelbranschen. Termen förklaras i *Tekniken i Focus* som 'hylsa av metall insatt i ett lager som glidyta e d'. I *TNCs Ord och Uttryck* står: "Med *bussning* förstås allmänt en i ett hål insatt hylsa, avsedd att skydda – t ex mot skarpa kanter – eller stödja eller ge lämplig glidyta mot en genom hålet gående ledare, stång, axel e d."

certifiering eller certificering

FRÅGA: Man talar om *ISO-certifiering* och *certificerad kvalitet*, men heter det *certifiering* eller *certificering*?

SVAR: Tidigare översattes den engelska termen *certification* med

märkning (alltså sådan märkning av produkt som anger överensstämmelse med gällande standard eller myndighetsbestämmelse), men TNC rekommenderar nu *certifiering*. *Certificering* är antagligen en äldre benämning.

data- eller dator-

FRÅGA: Säger man *datateknik* eller *datorteknik*? Hur är det med andra sammansättningar med *data/dator* som t ex *-system*, *-kommunikation* och *-kunnande*?

SVAR: Först och främst syftar *data-* och *dator-* på olika saker: med *data-* menar man informationen som finns lagrad i datorerna, medan man med *dator-* syftar på maskinvaran. Som en följd av detta är t ex *data-system* och *datorsystem* olika saker, likaså *datanät* och *datornät*. *Data-kommunikation* och *databelhandling* har båda *data-* som förled eftersom det är själva informationen som avses (och inte maskinvaran). Om man skall säga *datakunnande* eller *datorkunnande* beror på vilket man avser.

denuntiation

FRÅGA: Finns det något som heter *denuntiation*? I det här fallet är det en bostadsrätt som har *denuntierats*.

SVAR: I *Nationalencyklopedin* står att *denuntiation* är den juridiska benämningen på vissa typer av under rättelser. Vid t ex en överlåtelse av ett enkelt skuldebrev är ett meddelande till gäldenären, en *denuntiation*, nödvändig för att avskära möjligheten för överlåtaren borgenärer att komma åt fordringen om överlåtaren senare skulle komma på obestånd.

deponi

FRÅGA: Varifrån kommer egentligen ordet *deponi*? Jag vet att det betyder ungefär detsamma som *soptipp*.

SVAR: Det har kommit frågor till TNC ett par gånger de två, tre senaste åren från personer som undrar om *deponis* ursprung eller betydelse. När det handlar om *slutförvar* inom kärnenergiområdet säger man *deponi* på norska. TNC rekommenderar annars *avfallsupplag* om en anläggning

där avfall inte behandlas. I vardagslag säger man *soptipp*.

EU-parlamentet eller Europaparlamentet

FRÅGA: Heter det *EU-parlamentet* eller *Europaparlamentet*, och heter kommissionen *EG-kommissionen* eller *EU-kommissionen*? Kan man säga *EU:s ministerråd*?

SVAR: Enligt Delegationen för översättning av EGs regelverk råder det en allmän förvirring när det gäller namnen på EU-institutionerna. De korrekta namnet på kommissionen är *Europeiska kommissionen* eller *Europeiska gemenskapernas kommission* (kortform *EG-kommissionen*). *EU-kommissionen* är inte helt korrekt eftersom *EU* är det övergripande begreppet, som omfattas av bl a den europeiska gemenskapen (*EG*). Parlamentet heter *Europaparlamentet* (men vardagligt *EU-parlamentet*) och rådet heter *Europeiska unionens råd* (eller *EU-rådet*). Man kan även säga *EU:s ministerråd*.

emulgera

FRÅGA: Skall man skriva "tensiden emulgerar petroleumprodukter" eller "tensiden emulgerar med petroleumprodukter"?

SVAR: *Emulgera* är ett transitivt verb, så det skall inte vara något "med" före objektet.

ikon

FRÅGA: Är *ikon* en bra term? Jag tycker *symbol* låter bättre.

SVAR: *Ikon* är den vedertagna svenska termen för symbolerna för olika funktioner på bildskärmar i interaktiva system.

källsortering och miljöfarligt avfall

FRÅGA: Är termerna *källsortering* och *miljöfarligt avfall* vedertagna, eller är det bara modeord? Vi har en text som lyder: "Miljöfarligt avfall skall källsorteras", och det råder delade meningar om huruvida termerna verkligen är vedertagna eller ej.

SVAR: *Miljöfarligt avfall* är definitivt en etablerad term, och likaså *källsortering*, även om verbformen

källsortera är lite mer ovanlig än så länge. Den ursprungliga termen är *sortering vid källan*, som senare utvecklades till *källsortering*. Om man vill vara på den säkra sidan skulle man i den här texten kunna skriva "Miljöfarligt avfall skall sorteras vid källan".

laparoskopisk eller laproskopisk

FRÅGA: Heter det *laparoskopisk* eller *laproskopisk*? Det handlar om ett rör som används vid operationer.

SVAR: *Laparoskopi* är en metod att genom bukväggen med ett endoskop med ögats hjälp undersöka bukhålans organ. Det heter alltså *laparoskopisk*.

lista sig eller teckna sig

FRÅGA: Man har i samband med husläkarreformen använt verbet *lista* i uttryck som "husläkare NN har listat sina patienter" och "lista sig hos NN". Den nya politiska majoriteten vill ersätta *lista* med ett bättre ord. *Registrera* har varit på tal men anses ge för starka associationer till myndighetsutövning. Finns några andra förslag?

SVAR: *Lista* och *lista sig* tillhör en vardaglig stil som man kan vilja undvika i officiella sammanhang. *Anmäla sig* skulle kunna vara ett ersättningsuttryck men är lite vagare och knyter heller inte naturligt an till något bra substantiv om det som blir resultatet (anmälningar, anmälningslista). *Teckna sig* kan bli ha betydelsen "skriva sitt namn på en lista" och passar bra här ("300 patienter har tecknat sig hos NN"). Husläkaren får som resultat en *förteckning*.

media

FRÅGA: Jag utarbetar en ordlista som skall vara systematiskt uppställd, och varje avsnitt skall ges en rubrik. Exempel på rubriker är *pannlast*, *kapacitet* och *sodahus*. Frågan gäller vilken rubrik som skall ges för begrepp som *flygaska*, *ånga*, *bränsle*, *eldningsolja*, *bränslefukt*, *förbränningsluft*, *koks* och *kväveoxid*. Man brukar säga *media* om detta, men finns det någon bättre term, t ex *ämnen* eller *substanser*?

Media?

SVAR: Säg *media*, det är en fast etablerad term. Inom området fastighetsförvaltning säger man t ex *mediaförsörjning*.

metod och metodik

FRÅGA: Vad är det för skillnad mellan *metod* och *metodik*?

SVAR: *Metod* kan definieras som 'sätt att utföra visst arbete', medan *metodik* är en 'uppsättning metoder inom visst område'. Termen *metodik* har också betydelsen 'metodlära'. Många gånger används *metodik* när man kunde skriva *metod*.

montera och demontera

FRÅGA: Jag grälar med en kollega om betydelsen av ordet *montera*. Han tycker att det heter *montera* även om man bara sätter dit några skruvar utan att ens dra åt dem. Själv menar jag att *montera* innebär att sätta dit en apparat eller något som sedan fungerar som det är tänkt.

SVAR: I Svenska Akademiens ordbok förklaras *montera* med 'sätta upp, anbringa, fästa (ngt, i sht apparat, teknisk anordning o d) så att det kan fungera på avsett sätt'. Om man tar fasta på 'kan fungera på avsett sätt' så räcker det inte med att sätta

dit några skruvar i sina skruvhål utan att dra åt dem och sedan kalla det för att montera.

Demontera innebär att plocka isär t ex en apparat eller maskindel i sina beståndsdelar.

noggrannhet eller onoggrannhet

FRÅGA: Heter det *noggrannhet* eller *onoggrannhet* när man avser ett mätvärdes avvikelse från det sanna värdet?

SVAR: Det heter *onoggrannhet*. På engelska gör man motsvarande skillnad mellan *accuracy* (*noggrannhet*) och *inaccuracy* (*onoggrannhet*).

perspektivfönster och vridfönster

FRÅGA: Jag skulle vilja höra hur ni ser på termerna *perspektivfönster* och *pivåfönster*. Jag har sett att ni även använder *vridfönster*. Är någon av dessa termer att betrakta som mer respektive mindre lämplig?

SVAR: *Pivåfönster* är en mindre lämplig synonym till *vridfönster*, som i TNC 60 Träbyggnadsordlista definieras på följande sätt: 'fönster med fönsterbåge som är vridbar kring en horisontal eller vertikal axel'. *Perspektivfönster* finns inte i någon av TNCs ordlistor. Däremot framgår av

bevarad korrespondens att TNC år 1952 lämnade underlag till definitionen av *perspektivfönster* i Svenska Akademiens ordbok: 'av byggmästaren E. S. Persson (f.1898) på 1930-talet konstruerad typ av pivåfönster (med stor, ofta spröjsfri glasyta, som lämnar fri, obruten utsikt o. som öppnas gm att vridas kring två horisontella, i karmträna lagrade tappar); stundom allmänna: pivåfönster'. *Perspektivfönster* är alltså en typ av *vridfönster*. Egenskaper som särskiljer det från andra typer av vridfönster är att det har horisontal axel, att det har stor glasyta och att det saknar spröjsar.

plant golv

FRÅGA: Kan uttrycket *plant golv* avse golv som inte lutar, eller står det bara för golv som saknar ojämnheter?

SVAR: En plan yta är en yta som saknar ojämnheter. En yta som inte lutar bör kallas *horisontal yta*.

propeller

FRÅGA: I en text som översatts från ryskan, finns en mening som lyder: "helikopterns propeller snurrade fortfarande". Är det korrekt att använda termen *propeller*, eller bör man hellre välja *rotor*?

SVAR: När det gäller helikoptrar heter det *rotor*.

regim

FRÅGA: Är *-regim* i *brandregim* och *störningsregim* ett korrekt svenskt ord? Jag tror att vi har låtit oss påverkas av det amerikanska språkbruket, där *regimen* lär definieras som 'the systematic procedure of a natural phenomenon or process'.

SVAR: En av betydelseerna av *regim* i Svenska Akademiens ordbok anger: 'sätt varpå avrinning i ett vattendrag förhåller sig med hänsyn till (växande) vattenmängd under olika årstider o d'. En kontakt med en ämnesexpert ger belägg för termen *brandregim*, och en amerikansk definition hämtad från en rapport ger följande definition av *regimen*: 'the characteristic frequency, extent,

intensity, severity and seasonality of fires in an ecosystem'. Andra likartade definitioner finns i Oxford English Dictionary och i Webster. Ett förslag till en generell definition är: '(inom ekosystem:) mönster av faktorer som påverkar förloppet i en naturprocess'.

reserv- och nöd-

FRÅGA: På försvarets helikoptrar har man vinschar som man t ex kan fira folk upp och ned med (som man gjorde vid Estoniakatastrofen). Om en sådan s k *huvudvinsch* går sönder så finns det en *reservvinsch* att ta till. Denna har inte samma uthållighet och klarar inte hur många firningar som helst. *Reservvinsch* har man länge sagt, men nu tycker någon att det bör heta *nödvinsch* i stället. Vad säger TNC?

SVAR: Kärnbetydelsen i termen *reserv-* tycks vara att när ordinarie rutin, aktivitet eller don avbryts eller går sönder så kan man fortsätta rutinen etc utan något större avbrott, med hjälp av *reservdon*. Exempel på reservdon är *reservhjul*, *reservkopia* (inom data), *reservdel* och *reservaggregat*. Att dessa reservdon har lägre kapacitet än de ordinarie påverkar inte termvalet. Förledet *nöd-* antyder att det handlar om hälsa och liv i fara och att något snabbt måste sättas in. Exempel på sammansättningar med *nöd-* är *nöddusch* (för att lindra skador på person efter t ex en eldsvåda), *nödstopp*, *nödutrymning*, *nödkylsystem* och *nödslakt*. TNC tycker att denna *vinsch* även i fortsättningen bör kallas *reservvinsch*; det är en bra beskrivande term.

salmbär

FRÅGA: Vilken är den rikssvenska benämningen för det som heter *salmbär* på gotländska?

SVAR: I Svenskt dialektlexikon av Johan Ernst Rietz står att *salmbär* är ett gotländskt ord för *Rubus caesius*. Med hjälp av det latinska registret i "Den nordiska floran" av Bo Holmberg m fl hittar man det rikssvenska artnamnet *blåhallon*.

skärhuvud

FRÅGA: Vad heter den skärande delen på en elektrisk rakapparat?

SVAR: *Skärhuvud*, som i sin tur består av två delar: *skärsats* och *yterhölje*.

snabel-a

FRÅGA: Vad skall man kalla tecknet @ – *elefantöra*, *kanelbulle*, *snabel-a* eller *kommersiellt at*? Vad rekommenderar TNC?

SVAR: *Snabel-a*. Det är också vad som föreslås i en blivande svensk standard.

spiraltrappa

FRÅGA: Termen *spiraltrappa* är något ologisk, då en *spiral* matematiskt beskriver en figur i ett plan. En trappa som leder från ett plan till ett annat borde därför inte beskrivas på detta sätt. Finns det någon annan och mer adekvat term för *spiraltrappa*? Vad kallas en spiraltrappa som saknar *spindelpelare*, dvs den pelare runt vilken trappan skruvar sig?

SVAR: Termen *spiraltrappa*, ologisk eller ej, är den term som är vedertagen och förstås av såväl fackfolk som den allmänna språkbrukaren. En synonym till *spiraltrappa* är *vindeltrappa*. Termen *spindel* används ofta i stället för *spindelpelare*. *Spiraltrappa* (eller för övrigt många andra trapptyper) utan *spindel* är ett vedertaget uttryck.

spårtrafikled eller spåranslag

FRÅGA: I vårt arbete har vi sedan länge iakttagit bristen på en adekvat samlingsbenämning för järnvägar, spårvägar och annan infrastruktur för spårtrafik. Vi föreslår införande av *spårtrafikled* för att fylla detta tomrum och har varit i kontakt med Svenska språknämnden, som inte hade något att invända mot vårt förslag, men rekommenderade oss att kontakta TNC.

SVAR: Efter samråd med Järnvägsinspektionen avråder TNC från införandet av termen *spårtrafikled*. Det

främsta motivet till avrådan är att det redan finns en term som har den åsyftade betydelsen, nämligen *spår-anläggning*, en term som är fast etablerad i den lagstiftning som berör spårtrafiken.

talsvar

FRÅGA: Vad skall man kalla en tele-tjänst där en datorröst läser upp svar på frågor som man ställer med hjälp av knapptryckningar på telefonen?

SVAR: TNC rekommenderar *talsvar*.

teleköp

FRÅGA: Vad innebär *home shopping*, och vad skall man säga på svenska? Det innebär att man handlar via olika medier (t ex TV eller dator) och får de beställda varorna levererade till hemmet.

SVAR: TNC har i samråd med Svenska språknämnden tidigare utrett denna fråga och då kommit fram till att *teleköp* är den bästa termen för det som här avses. Termen *hemköp* finns redan i betydelsen 'försäljningsform där kunden beställer och får varor hemsända eller köper varor direkt från företaget som saknar butik-lokal'.

toalettavfall

FRÅGA: I den statliga grundvattenberedningen talas det om *toalettavfall*, men eftersom termen *avfall* syftar på sådant material som skall kastas bort, passar den inte här – detta skall ju återanvändas. Finns det någon term som inbegriper själva återanvändningen, dels av blandningen och dels av urin och fekalier var för sig?

SVAR: Flera förslag diskuterades: *toalettrester*, *toalettprodukter*, *avtrådesprodukter* och *latrin*. *Toalettrester* och *toalettprodukter* för båda tankarna till sanitetsporlinet, och det är ju inte det man syftar på. *Latrin* skulle passa bra, men det är tveksamt om man kan säga det när man menar enbart urin. Den bästa termen i det här fallet är nog *avtrådesprodukter*.

toner

FRÅGA: Är det korrekt att kalla färgpulvret i en kopiator för *toner*? Jag kan inte hitta ordet i några ordböcker.

SVAR: *Toner* är en korrekt benämning. Ordet finns inte i alla allmänspråkliga ordböcker, men det finns i svensk standard.

vidareutnyttjande

FRÅGA: Vad skall man kalla användningen av gammalt byggmaterial för annat ändamål, t ex krossade tegelpannor som används som fyllning?

SVAR: Termen *vidareutnyttjande* har föreslagits i en forskningsrapport från Lunds Tekniska Högskola, och TNC tycker att det verkar vara en rimlig term för 'användning av material eller byggnadsdel för nytt användningsområde'.

Översättningsfrågor

avknopningsföretag

FRÅGA: Vad heter *avknopningsföretag* på engelska?

SVAR: *Spinn-off company*.

back-up

FRÅGA: Vad heter *back-up* (som substantiv) på svenska?

SVAR: TNC rekommenderar termen *säkerhetskopiering*, även om *reservkopiering* står som svensk motsvarighet till *back-up* i de flesta ordböcker.

bias

FRÅGA: Vad heter de eltekniska termerna *bias* och *biasing* på svenska?

SVAR: *Biasing* översätts med *stabilisering*, *bias voltage* med *förspänning* och *bias current* med *förström*.

carrageenan

FRÅGA: Vad är *carrageenan*, och vad heter det på svenska?

SVAR: Det är en rödalga som förekommer i Nordatlanten och som används som tillsatsmedel (med beteckningen E 407) inom bl a choklad- och konfektyrindustrin. Det heter samma sak på svenska, men stavas *karra-genan*.

civil liability

FRÅGA: Hur skall man översätta det engelska uttrycket *civil liability* i ett EG-direktiv inom miljöområdet?

SVAR: *Civilrättsligt ansvar* (om man avser att behandla målet som ett civilmål och inte som ett brottmål).

common mode och differential mode

FRÅGA: Vad heter *common mode* på svenska? Det är ett sätt att mäta spänning; ett annat sätt kallas *differential mode*.

SVAR: I IECV (International Electrotechnical Vocabulary) finns två definitioner av *common mode voltage*. Den ena har synonymen *asymmetrical voltage* och den svenska motsvarigheten *asymmetrisk spänning*. För *differential mode voltage* anges på motsvarande sätt synonymen *symmetrical voltage* och den svenska motsvarigheten *symmetrisk spänning*. För den andra definitionen av *common mode voltage* anges *gemensammodsspänning* som svensk motsvarighet.

compact fluorescent bulb

FRÅGA: Vad heter *compact fluorescent bulb* på svenska? Texten lyder: "A pictogram should be used to illustrate the relative size and shape of a compact fluorescent bulb compared to a conventional incandescent bulb".

SVAR: *Lysrörslampa*.

deactivate

FRÅGA: Kan man översätta *deactivate* med *deaktivera* eller *avaktivera*?

SVAR: Den svenska motsvarigheten till *deactivate* är *desaktivera* (eftersom prefixet följs av vokal). Både *desaktivera* och *avaktivera* går bra att använda, men det sistnämnda är nog att föredra.

dehydratisering och dehydrering

FRÅGA: Hur översätts *dehydratisering* och *dehydrering* till engelska?

SVAR: *Dehydratisering*, som innebär att vattenmolekyler avlägsnas, översätts med *dehydration*. *Dehydre-*

ring heter *dehydrogenation* på engelska, och definieras som 'borttagning av väte ur kemisk förening'. En äldre svensk term för det senare begreppet är *dehydrogenering*.

disk drive

FRÅGA: Vad heter *disk drive* på svenska?

SVAR: Olika förslag på översättningar anges i olika dataordböcker, t ex *skivminnesenhet*, *diskettenhet*, *diskettstation* och *skivaggregat*. Ingen av de nämnda termerna är dock riktigt bra, så vi föreslår att man i stället säger *skivenhet*. Om det är helt uppenbart att skivan i fråga är en diskett kan man naturligtvis säga *diskettenhet*.

electromagnetic compatibility

FRÅGA: Kan man översätta det engelska uttrycket *electromagnetic compatibility* med *elektromagnetisk förenlighet*?

SVAR: Nej, den svenska facktermen för detta begrepp är *elektromagnetisk kompatibilitet*.

fax

FRÅGA: Kan man använda kortformen *fax* också på engelska (med *x*), eller skall man förkorta *facs* (efter *facsimile*)?

SVAR: *Fax* och *telefax* är korrekt stavning även på engelska.

ferro fluids

FRÅGA: Jag undrar om det finns någon svensk term för engelskans *ferro fluids*? Det är en vätska (t ex vatten) som är fylld med gammaformen av järnoxid. Järnoxiden är mycket finfördelad ned till partiklar i nanometerskala. Vätskorna har den egenskapen att de kan magnetiseras genom att utsättas för ett magnetiskt fält.

SVAR: Vi har inte kunnat hitta något belegg för termen, men föreslår *ferrofluid* som svensk motsvarighet. Förledet *ferro-* förekommer i många olika sammansättningar, t ex *ferroelektricitet*, *ferrosalter* och *ferromagnetism*. Termen *fluid* är en etablerad svensk fackterm för 'vätska

eller gas'.

genteknik

FRÅGA: Heter *genteknik* på franska *manipulation génétique*? Har termen *manipulation* en negativ klang på franska, på samma sätt som på svenska? I svenskan har vi ju bytt från *genmanipulation* till *genteknik* på grund av den här negativa klangen.

SVAR: Ja, precis som på svenska har *manipulation* en negativ klang. Men det finns ju andra synonymer även på franska, som t ex *ingénierie génétique* och *génie génétique*.

grid

FRÅGA: Finns det någon svensk motsvarighet till den engelska datortermen *grid*? Det är ett slags nät eller raster som visar hur koordinaterna i ett ritprogram är placerade.

SVAR: Vi föreslår termen *rutnät*, som även stöds av flera belägg.

Gross Domestic Product

FRÅGA: Vad heter *Gross Domestic Product* på svenska? I dag används allt oftare inom EU uttrycket *GDP* i stället för *Gross National Product*, *GNP*, som i de flesta ordböcker översätts med *bruttonationalprodukt*, *BNP*. Kan man på svenska kalla *GDP* för *bruttoinrikesprodukt*?

SVAR: Enligt flera källor (bl a SCBs nationalräkenskapsavdelning och Konjunkturinstitutet) är *Gross Domestic Product* samma sak som vår *bruttonationalprodukt*, *BNP*. Detta får inte förväxlas med *Gross National Product*, som på svenska heter *bruttonationalinkomst* (*BNI*), och är ett helt annat nationalekonomiskt mått. Att ordagrant försöka översätta *GDP* och *GNP* är inte möjligt. Det viktiga är vad de står för definitionsmässigt, och då är *GDP*=*BNP* och *GNP*=*BNI*. Flera ordböcker har alltså fel i det här fallet.

gymnasieingenjör och civilingenjör

FRÅGA: Vad heter *civilingenjörsexamen*, *gymnasieingenjör* och *teknisk utbildning* på engelska?

SVAR: Någon kort och bra engelsk

översättning av titeln *gymnasieingenjör* finns inte, utan i stället är man hänvisad till att använda sammansättningen *qualified graduate from upper secondary engineering course*. *Civilingenjör* brukar översättas med *graduate engineer*, medan *teknisk utbildning* motsvaras av *technical education*.

hydrocarbure

FRÅGA: Vad betyder det franska ordet *hydrocarbure*? Det finns en energikälla som kallas *exploitation d'hydrocarbures*. I ordboken står det att *hydrocarbure* betyder *kolväte*, men är det en energikälla?

SVAR: Det står rätt i ordboken. Förbränning av kolväten som petroleum och naturgas är ett mycket vanligt sätt att utvinna energi på.

intellectual property rights

FRÅGA: Hur översätter man uttrycket *intellectual property rights*?

SVAR: *Immateriella rättigheter*.

jordfelsbrytare

FRÅGA: Vad heter *jordfelsbrytare* på engelska?

SVAR: Vi kunde inte hitta ordet någonstans, men om *brytare* i det här fallet är samma sak som *relä*, blir svaret *earth fault relay*.

kiss and ride och park and ride

FRÅGA: Finns det någon svensk motsvarighet till engelskans *kiss and ride*, dvs korttidsparkering vid järnvägsstationer o d? Är det kanske så att foreteelsen i sig inte är så vanlig? Kan man översätta *park and ride* med *infartsparkering*?

SVAR: På Stockholms trafikplaneringsavdelning säger man att detta kallas *på- och avstigningszon*. Efterledet *-parkering* är inte så bra eftersom *parkering* inte bör avse kortare tids uppställning av fordon. Där emot är det helt i överensstämmelse med TNCs rekommendationer att säga *infartsparkering* för *park and ride*. Termen myntades av TNC för ca 30 år sedan!

Kleinspannungssteuerleitung

FRÅGA: Kan man översätta det tyska ordet *Kleinspannungssteuerleitung* med *klenspanningskontrollledning*?

SVAR: *Steuerung* bör hellre översättas med *styrning* än *kontroll* när det är fråga om direkt påverkan av rörliga delar. Dela gärna upp den långa sammansättningen till flera ord, t ex *klenspanningsledning för styrning*.

kretslopp

FRÅGA: Vad heter *det naturliga kretsloppet* på engelska?

SVAR: Eftersom det finns många olika kretslopp i naturen, och *det naturliga kretsloppet* är ett så vagt uttryck, är det svårt att hitta en exakt översättning. Den engelska motsvarigheten till *kretslopp* är dock *cycle*. För att vara tydlig kan man i det här fallet skriva *ecological cycle* för att visa vilket kretslopp som avses. Man skulle också kunna förkorta termen till *eco-cycle*.

kringutrustning

FRÅGA: Vad heter *kringutrustning* (för båtar) på engelska?

SVAR: *Peripheral equipment* eller bara *peripherals* – sedan får man lägga till att det gäller just båtar.

landshövdingehus

FRÅGA: Vad heter *landshövdingehus* på franska?

SVAR: *Landshövdingehus* är en hustyp som är speciell för Göteborg, och termen saknar därför ekvivalenter på andra språk. I TNCs Plan- och byggtimer (TNC 95) ges dock en beskrivning på franska: 'maison au rez-de-chaussée en pierre et à deux étages en bois'. Den svenska definitionen lyder: 'flerbostadshus med bottenvåning av sten och två ovanliggande våningar av trä'.

liant hydraulique

FRÅGA: Hur översätter man det franska uttrycket *liant hydraulique* till svenska?

SVAR: Den svenska termmot-svarigheten är *hydrauliskt bindeme-*

del. Det är ett bindemedel som hårdnar vid tillsättning av vatten; ett typiskt exempel är cement.

mange til mange-kommunikation

FRÅGA: Vad skall man översätta danskans *mange til mange-kommunikation* med på svenska?

SVAR: *Många-till-många-kommunikation* är en fullt tänkbar översättning, särskilt eftersom konstruktionen *många-till-många* redan finns i modelleringssammanhang.

Medical Officer of Health

FRÅGA: Vad heter *Medical Officer of Health* på svenska?

SVAR: Det finns ingen direkt motsvarighet på svenska. Det skulle kunna vara *länsläkare*, men eftersom vi inte har den titeln i Sverige blir *distriktsläkare* det närmaste man kan komma.

modified atmosphere

FRÅGA: Vad skall man översätta *modified atmosphere application* till på svenska? Det är en slags syrefri förpackning som används för lagring av färsk livsmedel för att ge en ökad hållbarhet. Först sugs luften ur förpackningen och därefter fylls den på med en blandning av kväve och koldioxid.

SVAR: I TERMIUM (den kanadensiska termdatabasen) anges flera synonymer till *modified atmosphere packaging*, bl a *gas packaging* och *gas packing*. Motsvarigheterna på tyska och danska är *Gasverpackung* och *gaspakning*. I analogi med detta borde man kunna säga *gasförpackning* även på svenska, men enligt företaget Packforsk, som tillverkar dessa förpackningar, kallas de för *MAP-förpackningar* eller *förpackningar med modifierad atmosfär*.

outsourcing

FRÅGA: Det finns ett begrepp som på engelska heter *outsourcing*, och som innebär att ett företag lägger ut ansvaret för t ex matservice eller företagshälsovård på någon annan. Finns det någon svensk term för detta?

SVAR: När det gäller att lägga ut datordriften på entreprenad har termen *driftentreprenad* varit på förslag. *Entreprenad* är ju en etablerad term, så man skulle kunna säga 'lägga ut en verksamhet på entreprenad'. Så småningom kanske förklaringen kortas ner till *lägga ut* eller *utläggning*, som båda är tänkbara termer för detta begrepp.

pitch

FRÅGA: Hur översätter man det engelska ordet *pitch* i en text om akustik?

SVAR: *Tonhöjd*.

point de contrôle clé

FRÅGA: Jag skulle behöva hjälp med översättning av följande term: *points de contrôle clés* (tyska: *Schlüsselkontrolle*, engelska: *key audit points*). Det gäller revision.

SVAR: Vi hittar inga belägg för någon befintlig svensk termmot-svarighet och föreslår därför en ordagrann översättning av uttrycket: *nyckelkontrollpunkt*.

ROT-programmet

FRÅGA: Hur översätts *ROT-programmet* till engelska?

SVAR: Det här programmet tillkom som en politisk åtgärd och är specifikt för Sverige. Det kan därför vara svårt att hitta den exakta motsvarigheten på engelska. Man får helt enkelt förklara vad förkortningen står för: 'repair, alteration and extension'.

rebar

FRÅGA: Vad skall man översätta engelskans *rebar* till på svenska? Ordet står i en text som handlar om en byggkonstruktion.

SVAR: *Rebar* (eller *reinforcing bar*) definieras som 'a ribbed bar for imbedding in concrete to increase its structural strength'. Den svenska motsvarigheten är *armeringsstång*.

recombinant insulin och gene spliced insulin

FRÅGA: Vad heter *recombinant insulin* och *gene spliced insulin* på svenska?

Termfrågor i urval

SVAR: *Recombinant insulin* översätts med *rekombinant insulin*. Det är ett artificiellt insulin, och ordet *rekombinant* talar om hur det producerats. *Gene spliced insulin* är nytt och högaktuellt och handlar helt enkelt om att man kan "klippa av" vissa arvsanlag från cellen. De flesta som skriver eller forskar i detta ämne skriver på engelska, men om man måste översätta termen kan *gensplitsat insulin* inte missförstås.

resultatenhet

FRÅGA: Vad heter *resultatenhet* på engelska?

SVAR: I English business dictionary översätts *resultatenhet* med *profit centre* och definieras som 'person or department which is considered separately for the purposes of calculating a profit'. Samma översättning finns även i flera andra ekonomilexikon.

siphon

FRÅGA: Skall *siphon* översättas med *sifon* eller med *hävert*?

SVAR: Det skall översättas med *hävert*.

Society for Coherent Anti-Dumping Norms (SCAN)

FRÅGA: Finns det något svenskt namn på *SCAN, Society for Coherent Anti-Dumping Norms*?

SVAR: Nej, inte vad vi vet. Många internationella organisationer saknar svenskt namn, och i stället används det engelska namnet i svensk text. Även om det skulle finnas ett officiellt svenskt namn behåller man ofta den engelska akronymen på svenska.

spegelvänd

FRÅGA: Vad heter *spegelvänd* på engelska?

SVAR: Man får antingen använda *inverted* eller *reversed*. Ingenera ger

dock samma bildliga associationer som det svenska ordet, utan anger bara att något vänts i motsatt riktning på något sätt ("ut och in" eller "upp och ned" etc).

Trägerprodukte

FRÅGA: Kan man översätta *Trägerprodukte* med *balkprodukter* i en text om automatiska jalousier?

SVAR: Det tyska ordet *Träger* kan stå för i stort sett vad som helst som bär någonting. I det här fallet är det antagligen fråga om konsoler eller beslag som bär upp jalousierna. Balkar används knappast för att bära så lätta konstruktioner som jalousier. Om det inte framgår av texten vad det är för slags produkter som avses kan man använda uttrycket *bärande produkter*.